

BOEK

ECONOMIE

ECOLOGIE

De prijs van een wonder

Naar nieuwe modellen voor onze toekomst

1988, uitgeverij BRES

Beschrijving van het boek

Ons tijdperk wordt gekenmerkt door een aantal wonderen. Wat de mensheid aan technisch, industrieel, agrarisch, wetenschappelijk en economisch vernuft heeft weten op te bouwen is een wonder te noemen. Nog wonderlijker zal echter de vindingrijkheid moeten zijn waartoe we volgende generaties verplichten: zij moeten immers de problemen oplossen die we met al dit vernuft op de koop toe hebben genomen. Hoe hoog zal de prijs zijn? Allerd Stikker stelde al eerder, in zijn opzienbarende boek *Tao, Teilhard en Westers Denken*, dat een nieuwe dimensie in ons denken over de toekomst hard nodig is.

In *De prijs van een wonder* neemt hij zelf deze uitdaging aan. Hij gaat op zoek naar de vernieuwingen die in onze 'toekomstmodellen' zullen moeten voorkomen. Mede aan de hand van twee spectaculaire projecten in de praktijk (waarbij de auteur zelf betrokken is) waagt hij zich aan een blik op heden en toekomst van de westerse wereld in een mondiale context.

Allerd Stikker (geboren in 1928) studeerde scheikunde aan de Technische Hogeschool te Delft en vervulde vanaf 1952 verscheidene functies in het internationale en Nederlandse bedrijfsleven. Sinds 1983 wijdt hij zich aan de studie van denk- en beslissingsprocessen die het evolutiepatroon van onze aarde beïnvloeden. Zijn in 1986 verschenen boek *Tao, Teilhard en Westers Denken* wekte allereerst belangstelling en is inmiddels ook in de Engelse en Duitse taal verschenen. In 1986 behaalde hij over ditzelfde onderwerp de Master of Art-graad aan de Faculteit voor Theologie en Religieuze Studies van de Universiteit van Leeds.

Uitgever: BRES, Amsterdam

ISBN: 90-6229-021-3

Jaartal: 1988

Inleiding

De titel van dit boek, *De prijs van een wonder*, is nauw verbonden met mijn belevenissen en ervaringen in Taiwan vanaf omstreeks 1979 tot en met 1987. Daar zal dan ook een deel van dit boek over gaan. Het thema van dit boek heeft echter een bredere strekking en betreft problemen en oplossingen die ons allemaal aangaan in de wereld en zeker in het Westen. Het boek gaat over wonderen: de wonderen der techniek, van de economie (*Wirtschaftswunder*), maar ook het wonder van de natuur, van het leven, van de individuele van zichzelf bewuste mens, van de hele kosmos, het wonder van de evolutie. En ook over wat tegenover ieder wonder staat. Een wonder bestaat niet op zichzelf, het heeft een tegenpool, soms uit te drukken in een prijs, een offer. Tegenover technologie staat vernietiging, tegenover economie ecologie, tegenover leven dood, tegenover zelfbewustzijn het kwaad. Een wonder kun je eigenlijk pas aanvaarden als je het offer kent en er een evenwicht is. Als je je bewust wordt van het wonder en het offer, van de tweeledigheid en de samenhang daartussen, dan kun je het geheel overzien. Wanneer je het geheel overziet, kun je een volgende dimensie ontdekken. De prijs, de beloning die je daarvoor krijgt is een nieuw wonder, en zo beleef je een evolutie. Het bewustzijn van deze complementariteit - die niet noodzakelijk polariteit is - van de onlosmakelijke samenhang en het universele karakter ervan in allerlei gedaanten in onze wereldbeleving, is een van de rijke verworvenheden van de oude Chinese filosofie.

De oorsprong van de gebeurtenissen die tot dit boek leidden, was een onverwachte beleving: op een zakenreis in de zomer van 1980 ontmoette ik generaal Wego W.K. Chiang, de enige broer van de in januari 1988 overleden president van de Republiek China, Taiwan. Beiden zijn zonen van Chiang Kai-shek. Tijdens deze ontmoeting wees generaal Chiang mij op een boek dat hij recentelijk had geschreven en waarin hij de essentie beschrijft van de taoïstische en confucianistische levensfilosofie en de invloed daarvan op de stichter van de Republiek China, Sun Yat-sen. Hij geeft in zijn boek een uiteenzetting van het oorspronkelijke Chinese maatschappelijke en politieke denken en de verschillen daarvan met zowel het westerse als het communistische denken. Een exemplaar van dit boek *Chung-Tao and human nature* gaf hij mij toen cadeau en al lezend werd mij duidelijk dat de samenkomst in Taiwan van Chinees en westers denken en handelen, mogelijkheden schept voor een nieuwe wijze van denken en handelen. Het kwam mij voor dat noch in het Westen noch in Taiwan de openingen die dit bood voor de toekomst voldoende werden onderkend en benut. De studie die daarop aanving, resulteerde allereerst in mijn boek, *Tao, Teilhard en westers denken* (Bres, Amsterdam 1986) en vervolgens in een scriptie aan de Universiteit van Leeds (juli 1986) over hetzelfde onderwerp. Teilhards visie, een oude hobby van mij, paste wonderwel in het nieuwe denken. In de loop van deze studie werd het mij steeds duidelijker dat nieuw denken te maken heeft met een

verruiming van ons wereldbeeld. Ons wereldbeeld, zoals dat van vroeger tijden, hangt samen met het model dat men zich van de werkelijkheid vormt. Zo'n model stelt ons in staat feiten in een verband te zien. Het leidt echter ook tot verstarring. Nieuw denken wil een gevormd werkelijkheidsbeeld dat niet meer beantwoordt aan nieuwe omstandigheden, doorbreken en verruimen.

Om dit proces zichtbaar te maken, zocht ik naar een concreet 'levend' project dat als voorbeeld kon dienen. Om allerlei redenen, die in dit boek duidelijk zullen worden gemaakt, koos ik daarvoor het eiland Taiwan. Het kwam mij voor dat Taiwan, een geïsoleerd eiland van beperkte omvang - het economisch wonder van het Verre Oosten - een aansprekend en overzichtelijk voorbeeld zou kunnen zijn van de algemene milieu-problematiek die de aardbol, zeker niet in de laatste plaats in het Westen, beheerst, en die voortkomt uit een handelen naar een verouderd model, een model waarin economie en ecologie conflicteren.

Vanaf oktober 1985 tot en met zomer 1987 werd op mijn initiatief, met een groep academici van de National Taiwan University en de Academia Sinica, met ondersteuning van deskundigen uit Europa en de Verenigde Staten, een 'Taiwan 2000 Study' uitgevoerd teneinde een beter inzicht te krijgen in de problemen en oplossingen te vinden waarmee het economische wonder kon worden behoeft voor een ecologische catastrofe: de prijs voor het wonder.

Tijdens deze intensieve Taiwan-studie werd het mij duidelijk dat de spanning tussen economie en ecologie in een economisch groeimodel een van de paradoxen in de huidige menselijke samenleving is. Het leek me daarom interessant in dit boek eerst een paar van deze paradoxen in een macroversband te bespreken, alvorens meer in detail in te gaan op de specifieke paradox van economie en ecologie in het micromodel Taiwan. Hoofdstuk I is daarom gewijd aan modeldenken in het algemeen, en aan het nut en het gevaar daarvan en de noodzaak om in gegeven omstandigheden tot een verruiming van het heersende denkmodel over te gaan. In hoofdstuk II worden in dit verband drie actuele onderwerpen belicht, waar de paradox evident is en verruiming van het model een bittere noodzaak. Dit zijn de landbouwsituatie in de westerse wereld, de internationale schuldenproblematiek en die van de Verenigde Staten, en het economische-groeiparadigma. Binnen deze visie is het niet onwaarschijnlijk dat binnen vijftig jaar een geheel nieuwe toestand in de wereld zal zijn ontstaan. De aard en de kwaliteit van deze nieuwe toestand zullen in hoge mate afhankelijk zijn van de keuzen die de mensheid in de komende decennia zal maken. Uit die keuzen zal blijken of we in staat zijn ons denkmodel, ons beeld van de werkelijkheid te verruimen. Alternatieve toekomstscenario's kunnen nuttige hulpmiddelen zijn bij het verruimen van ons denkmodel, ons bewustzijnsveld, mits we de scenariomethodiek begrijpen en met zorgvuldigheid hanteren. Hier wordt in hoofdstuk III nader op ingegaan. Na deze, meer op de mondiale situatie en op de toe-

komstscenario's daarvoor gerichte hoofdstukken, worden in hoofdstuk IV de Taiwanese problematiek van economie en ecologie onder de loep genomen, als een specifiek, overzichtelijk en gelokaliseerd verschijnsel en het in Zweden ontwikkelde alternatief om de landbouwimpasse te doorbreken. In de slotbeschouwing keert de aandacht terug naar de wereldsituatie en de toekomstontwikkelingen waar de bespiegelingen uit de voorliggende hoofdstukken op zouden kunnen wijzen. Moge het boek een bijdrage zijn aan en een richtlijn voor een menselijk beleid waar paradoxen met elkaar verzoend worden vanuit een ruimer technisch, zakelijk, maar ook existentieel denkmodel.

Ten slotte moge niet onvermeld blijven dat de auteur in zijn persoonlijke en zakelijke leven vrij ingrijpende ervaringen heeft gehad waarbij een te lang vasthouden aan bepaalde werkelijkheidsbeelden, zonder voldoende in te gaan op de 'ruis' in het systeem, een hoge prijs heeft gevraagd. Vandaar zijn behoefte om, zij het in een ruimer verband en op een grotere schaal, aandacht te vragen voor dit verschijnsel, dat door een anticiperend en visionair beleid kan worden vermeden. De prijs van een wonder in de zin van de kostprijs ervan, kan de prijs worden in de zin van de beloning ervoor.